

Johannes Møllehaves prædiken 1. søndag i fasten

Taler

Johannes Møllehave
Præst og forfatter

Omstændigheder

Hverken dato eller sted kendes, hvorfor dateringen er bogens udgivelsesår

Prædikentekst

Matthæusevangeliet kapitel 4, vers 1-11

Det sker undertiden, at man bliver spurgt: Tror du på djævelen? Det eneste man kan svare er: – Nej, jeg tror på Gud, for djævelen kan man ikke tro på, det er derfor han i Bibelen kaldes løgneren.

Derimod skal man ikke drage hans eksistens i tvivl.

I 1946 talte en tidligere koncentrationslejr fange i Studenterforeningen, og han begyndte sin tale med at sige: – Jeg ved ikke, om jeg tror der findes en Gud, men jeg ved i hvert fald, at der findes en djævel.

Havde han sagt det ti år tidligere, havde man smilet ad ham. Nu var der ikke én der smilede, for det var meget forståeligt hvad han mente.

H. C. Andersen fortæller, at han blev bange da hans far sagde, at han ikke troede der fandtes nogen djævel. H.C. Andersens mor var meget overtroisk og bildte drengen ind, at djævelen ville hævne sig på faderen.

Men H.C. Andersens far talte i virkeligheden ganske sin tids sprog. Var man en smule oplyst troede man ikke på djævelen i oplysningstidens rationalisme. Det ses fra tidens salmebøger, at man langsomt listede forestillingen om djævelen ud – f.eks. af en salme som *Aleneste Gud i Himmerig*:

Beskærm os fra Djævelens falske list,
og hjælp os at tro på Jesus Krist

havde man ændret til:

Før os ved tro og kærlighed
til målet frem til salighed.

Djævelen var taget ud – for det kunne støde fornuftige mennesker at møde ham!

Hos Grundtvig får djævelen skikkelse igen, som han havde haft det hos Luther. Det kommer igen hos ham til at hedde: *Beskærm os fra Djævelens falske list*. Det falske består i, at alt hvad han siger er løgn. Han kaldes også løgnens far i Bibelen.

Det falske består i, at han bagtaler livet. Han kaldes jo også bagtaleren – diabolos – djævelen.

For Grundtvig er djævelen også dødens skaber, som prøver at overtale os til at synes bedre om døden end om livet.

Kampen mellem liv og død er i Grundtvigs digtning kampen mellem Gud og djævelen, og den kamp kan aldrig ende med forsoning, den kan kun ende med at død og ondskab overvindes af lyset, som fortrænger djævelens mørke:

Det var en tvekamp underfuld,
da liv og død de brødes.
Og kredsen skreves under muld
hvor riget var de dødes.
Men livet fik dog overhånd
så fængslet i sit eget bånd
til spot er nu døden blevet.

I en anden salme hedder det:

Så af det hele, som Gud har skabt,
går kun fortabelsens æt fortabt!

Og Grundtvig kommenterer selv, at han med fortabelsens æt mener døden og

djævelen.

Grundtvig kalder djævelens rige for ormegården, dvs. det sted hvor slangen har magt, men vel også det sted hvor ormene fortærer de døde og så skriver han:

Lad hvisle kun i ormegård,
at riget er lagt øde,
Gud kranser ligefuldt dets år
med frugtbarhed og grøde.

Man skal ikke tro på djævelen, for han er fuld af løgn. I Shakespeares drama *Macbeth* gribes hovedpersonen så stærkt af ondskaben, fordi han vil have magt. Da han ude på heden møder heksene, som forudser at han skal få en fornem udnævnelse og senere blive konge, indser han at han kun kan få kongemagten ved at myrde. Da stiller han det spørgsmål: *Kan Djævelen tale sandt?*

Og det er et ganske afgørende spørgsmål. Han besvarer det selv ved sin grusomhed. Han tror på at djævelen kan tale sandt, men Shakespeares holdning er en anden. Når vi har set det blodige drama, magtens og mordets drama, som vi gang på gang har set udspillet på virkelighedens scene – ved vi, at Macbeth tog fejl: *Djævelen kan aldrig nogen sinde tale sandt!*

Han er en løgner og løgnens far, dvs. oprindelsen til løgneren. Det er betegnende, at alle scenerne i *Macbeth* foregår i mørke – tidligt på aftenen, midt om natten, ud på morgenen – men lyset ser vi først, da Macbeths historie er til ende.

Selv siger han, da alt er brudt sammen: – Out, out brief candle. *Ud, korte lys!*

Mørket er hans område. Han tåler ikke lys. For mørkets fyrste er lyset kun et lille lys, der snart skal pustes ud.

Hos Gud er det omvendt: Hos lysets skaber er mørket ikke det buldrende mørke vi kender, men kun et lille mørkt felt som lyset engang skal gennemtrænge.

Som der står i Bibelen om Gud: Og siger jeg: "Mørket skal skjule mig, ... så er mørket ikke mørkt for dig, natten er som lyset."

Fristelses-historien som vi læser i dag første søndag i fasten understreger netop, at djævelen ikke kan tale sandt. Han kaldes løgnens far og bagtaleren, fjenden (Fanden), splitteren (Satan) - men også *fristeren*. For at løgnen kan få magt over sindet, må den være fristende. Ellers er den ufarlig.

Hvis man kan gøre undere og mirakler, må det dog være fristende at gøre sten til brød. Så man kan vinde alle for sig. Og hvis man kan gøre mirakler må det også være fristende at vise, at man kan kaste sig ud fra et højt sted uden at komme til skade.

Og når man står på fristelsens bjerg og ser Verdens herligheder, må det også være fristende at komme i besiddelse af herlighederne, og hvis det så kun koster at man et øjeblik tilbeder djævelen – så må også *det* være fristende.

At tilbede djævelen vil sige at tilbede magten.

I *Macbeth* lader Shakespeare Macbeth tøve et øjeblik, før han giver sig. Han ser en dolk i luften, et fantasisyn – en blodig daggert – men endnu har han ikke handlet.

Han ved et øjeblik godt, at den ene handling vil trække den anden med sig. Man kan ikke begynde på djævelens værk uden at gå videre. Der er vidner der skal ryddes af vejen, og der er nye vidner og folk som har forstået en sammenhæng, som de ikke skulle have forstået.

Shakespeare viser os en verden som har bestand. En verden hvor naturen hviler, som i den scene hvor kongen ankommer til Macbeths borg og ser svalerne, som lever i deres øjeblik.

Men mod denne tryghed viser han mareridtet, Macbeths søvnløse hallucinationer, ondskabens vrængbilleder, og det hedder i Macbeths erkendelse: *Og intet er, undtagen det som ikke er.*

Mens verden før mordet var tilforladelig, er den nu aldeles upålidelig – alt er ham fjendtligsindet, tingene er ikke hvad de giver sig ud for – *og intet er, undtagen det som ikke er.*

Den virkelige verden er intet, den indbildte verden er alt, mareridtet er

sandheden.

Djævelen kan ikke tale sandt, og en af virkningerne af at lytte til ham er, at den virkelige verden forsvinder.

Brødrene Karamasov er Dostojevskijs største roman, den største i omfang, 1400 sider, og den største i indsigt. Det blev også hans sidste. De afsluttende kapitler udkom i november 1880, og Dostojevskij døde i 1881.

Et af romanens højdepunkter er Ivans fortælling om Storinkvisitoren – en fortælling som netop handler om fristelsen i ørkenen, teksten i dag.

Dostojevskij fortalte engang i et interview, at han hele livet havde tænkt over dette tema, og at han ønskede at gøre brug af det i *Brødrene Karamasov* da han ikke vidste, om han havde lang tid tilbage at leve i.

Ivan er ateist, og det er ham som digter fortællingen, da han sidder sammen med sin bror Aljosja på et tehus.

Det er beretningen om Kristus, der atter, efter femten hundrede års forløb, åbenbarer sig for menneskene i den værste kætterforfølgelsestid.

Femten hundrede år er gået, siden han gav det løfte at komme igen og oprette sit rige på jorden.

I Sevilla i Spanien, i inkquisitionens og forfølgelsens frygtelige tid, finder begivenheden sted. I den allerstærkeste middagshede stiger Kristus ned på torvepladsen, netop der hvor man få dage i forvejen har antændt et kæmpemæssigt kætterbål. Næsten hundrede kættere blev brændt til hans ære.

Pludselig – uden at nogen har anet det og bemærket hvordan – er han der. Alle kender ham. Endnu engang vandrer han iblandt dem i ganske samme skikkelse som for 1500 år siden. Alle omringer ham, følger efter ham. Stråler af lys og kraft strømmer fra ham. En olding som har været blind fra barndommen råber: “Herre hjælp mig, så jeg kan få dig at se.” Og straks falder der skæl fra hans øjne og den blinde ser. Folk græder og kysser jorden hvor Kristus går. Børn strør blomster foran ham og råber: “Det er ham, det er ham – det kan ikke være

nogen anden!"

I det samme kommer en mand over tovet. Det er storinkvisitoren. Den romerske kirkes mægtigste mand – en næsten 90-årig skikkelse, der har givet ordre til så mange kætters henrettelser.

Han lader Kristus gribe og sætte i fængsel. Hele dagen sidder han og venter.

Da det bliver nat kommer storinkvisitoren til ham. Han raser mod ham: Hvorfor kom du tilbage? Du misforstod jo alt dengang! Kirken har forstået det bedre endnu. I dag er du farlig for os. Du troede på menneskers frihed, men mennesker kan ikke bære friheden. De hylder os, fordi vi tager friheden fra dem!

Storinkvisitoren minder om fristelsen i ørkenen – det var Jesu fejl, at han afviste de tre tilbud.

Husker du den kloge og fyrstelige ånd? Udslettelsens og ikke-tilværelsens ånd, der talte til dig i ørkenen og fristede dig med sine tre skæbnesvangre spørgsmål, som du alle tre afviste – fordi du ikke ville fornægte friheden.

Men jeg siger dig, at hvis der nogen sinde på jorden er sket et virkeligt, et for hele verden ufatteligt under, da var det på den dag – på disse tre fristelsers dag.

At disse tre spørgsmål blev stillet, og at det netop var disse tre er selve underet. Hvis det var muligt at forestille sig at disse tre spørgsmål ikke var blevet optegnet, eller at de sporløst var gået tabt, og man skulle prøve at udtænke dem igen, for på ny at få dem prentet i skriften –og hvis man endvidere tænkte sig, at man til dette formål samlede alle Jordens vise, alle de ypperste som Jorden ejer af herskere, præster, forskere, filosoffer og digtere og sagde til dem: Løs denne opgave, udtænk disse tre spørgsmål, de må være således udformet, at de ikke bare svarer til begivenhedernes omfang – men at de desuden i ord, i tre enkle sætninger, udtrykker hele verdens og menneskehedens fremtidige historie – tror du så, at al verdens visdom tilsammen kan udtænke noget, som i kraft og dybde kan sammenlignes med de tre spørgsmål der blev stillet dig i ørkenen?

Af disse tre spørgsmål alene forstår man, at du engang stod over for noget andet end den almindelige menneskeforstand.

Ser du disse sten i den nøgne, solsvedne ørken?

Det var det første spørgsmål. Hvis du vil hjælpe menneskeheden, så gør disse sten til brød – og du vil se alle vil følge dig.

Du mener, at mennesket ikke er mæt, når det er mæt, at det sulter ud over sig selv – at det ikke lever af brød alene.

Du fik tilbudt en enestående mulighed, et ufejlbarligt middel, du kunne have skaffet menneskene den tryghed de higer efter alle sammen – men du ville ikke.

I brødet fik du tilbudt en ubestridelig magt. Det afslog du at benytte dig af. Men det andet var miraklet – at kaste dig ud og vise at du kunne beherske underet – det knytter nemlig alle til os, til kirken, at vi har mysteriet, den hemmelighedsfulde autoritet. Det er mysteriet der giver os den magt du afslog. Mennesker vil ikke have frihed, de vil have en autoritet, og det har vi givet dem. Du afslog jo!

Og endelig den tredje fristelse: Magtens fristelse. Du valgte afmagten frem for magten – og du blev afmægtig på dit kors.

Kirken valgte magten. Og folk bøjer sig kun for magten. I morgen skal du se, hvem der har mest magt, du – eller jeg som giver ordre til, at du skal på bålet.

Nå, hvad har du at sige til dit forsvar?

Fangen tier.

Endelig nærmer han sig den gamle frysende 90-årige storinkvisitor, der har sendt så mange i døden. Tavs som han har været hele tiden går han hen og kysser den gamle på de blodløse læber. Det er hele hans svar. Et øjeblik synes det at svimle for storinkvisitoren, kysset brænder ham i hjertet. Han aner, at hvis han åbnede sig for den virkelighed, der her kommer ind på livet af ham – kærlighedens, tilgivelsens, ømhedens – måtte han kassere hele sit livsværk og handle helt anderledes. Han går hen til døren, åbner den og siger: “Gå, og kom aldrig mere igen, aldrig”. Og fangen går.

Det er en rystende skildring hver gang man læser den. Jesus afviste de tre fristelser – hans kirke er gang på gang faldet for dem, og allerværst er det, at det er kirken der beder ham gå og aldrig komme tilbage.

Mens folket kendte ham, afviste kirken ham.

Hans svar er kun kærlighedens svar – et kys.

Selv fik han kun ét kys, Judaskysset, og anderledes kan vi nok aldrig nærme os ham. Men når han kommer, har han kun kærlighedens svar –

Jeg vender tilbage til den koncentrationslejr fange, som i Studenterforeningen lige efter krigen sagde: – Jeg ved ikke, om jeg tror Gud findes, men jeg ved at djævelen findes.

Det jeg synes er vigtigt at lægge mærke til er, at han ikke siger at mennesker er djævle – men at der er en ond magt, der kan få herredømme over os. Bibelen siger det samme. Bibelen siger ikke, at mennesker er djævle, så måtte vi jo behandle dem som djævle – hvad vi desværre også ofte gør ud over hele verden – men Bibelen siger, at djævelen er en realitet.

Den næstværste løgn djævelen kan bilde os ind er, at han ikke findes. Den værste løgn er, at han efter at have fristet og overtalt et menneske siger: “Nu er Gud færdig med dig!” (Georg Geil).

Blandt alle løgne er det løgnerens ondeste løgn. Det er ofte det, som får mennesker til at bukke under. De føler, at nu er der ingen vej tilbage, nu er de faldet ud af Guds hænder. Men djævelen kan heldigvis ikke tale sandt. Derfor er det løgn, når han siger: “Nu er Gud færdig med dig.”

Lad hvisle kun i ormegård –

Gud har åbnet sit rige for dig, du har hørt det i din dåb og du kan høre det hver gang du kommer her ind i kirken, hvor du hører sandheden om dit liv af ham som er sandheden – og som kom til verden for at sige løggen imod og for at overvinde løgneren.

Vi holder søndag for at høre, at djævelen har tabt. Det lykkedes ham ikke at

vinde over sandheden. Fristelsen i ørkenen var hans nederlag.

Vi holder søndag for at fastslå, at djævelen kan ikke tale sandhed. Han kan lægge livet øde, men han kan ikke skabe det. Han kan bagtale livet, men han kan ikke give dig kærligheden og nåden.

Vi holder søndag for at modsige hans ord om, at Gud er færdig med dig, for at sige: Nej, først nu begynder hans værk med dig – du falder aldrig ud af hans hænder.

Denne er dagen, som Herren har gjort,
den skal hans tjenere fryde;
op han i dag lukked Himmerigs port,
så skal hver søndag det lyde;
thi i dens hellige timer
herlig af graven opstod Guds ord,
nådig fra Himlen Guds Ånd nedfør.
Ved I nu, hvorfor det kimer?

Det gør det, fordi Gud skabte lyset på en søndag, på skabelsens første dag, og fordi hans ord stod op af graven på en søndag og blev sandheden over alt liv – og fordi løgnen og mørket og døden aldrig skal få bugt med sandheden og lyset og livet.

Kilde

Johannes Møllehave: "Hvor kærligheden bor. 60 udvalgte prædikener", s. 180-190. Lindhardt og Ringhof. 1997

Kildetype

Dokumentation i bogværk

Tags

1. søndag i fasten, Første tekstrække, Prædiken, Prædikener fra 1900-tallet

URI

<https://www.dansketaler.dk/tale/johannes-mollehaves-praediken-1-sondag-i-fasten>